

САДОВО-ПАРКОВЕ ГОСПОДАРСТВО

УДК 502.1:504.062(477.43)

Аналіз стану природно-заповідного фонду Білоцерківщини

Крупа Н.М. , Олешко О.Г. , Вашук Ю.В. *Білоцерківський національний аграрний університет*

Крупа Н.М., Олешко О.Г., Вашук Ю.В.
Аналіз стану природно-заповідного фонду
Білоцерківщини. «Агробіологія», 2025.
№ 2. С. 293–306.

Krupa N., Oleshko O., Vashchuk Yu. Analy-
sis of the state of the nature reserve fund of
Bila Tserkva district. «Agrobiology», 2025.
no. 2, pp. 293–306.

Рукопис отримано: 01.10.2025 р.
Прийнято: 16.10.2025 р.
Затверджено до друку: 27.11.2025 р.

doi: 10.33245/2310-9270-2025-199-2-293-306

Території та об'єкти, що знаходяться під охороною, забезпечують збереження біологічного й ландшафтного різноманіття, типових і унікальних природних комплексів та культурної спадщини нашої держави. Для ефективного розвитку регіональної екологічної мережі важливим є здійснення аналізу територіальних та внутрішньоструктурних показників природно-заповідного фонду, виявлення основних проблем його функціонування. У статті наведено результати аналізу сучасного стану природно-заповідного фонду Білоцерківського району Київської області та міста Біла Церква. До складу фонду входять природні об'єкти трьох категорій: 5 заповідних урочищ, 16 заказників, 14 пам'яток природи, а також дві категорії штучних об'єктів: дендрологічний парк, 5 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва. Загальна площа заповідних територій Білоцерківщини становить 3061,15 га (0,47 % від загальної адміністративної площі району). До об'єктів загальнодержавного значення належать ботанічна пам'ятка природи «Круглик» та державний дендрологічний парк «Олександрія» НАНУ – один з найстаріших парків України, який має величезну наукову, історичну та рекреаційну цінність. Значна частина площі заповідних територій припадає на території і об'єкти місцевого значення. За площею і структурою переважають заказники й заповідні урочища, що забезпечують збереження ключових біотопів та окремих видів рослин і тварин. Заповідні урочища Білоцерківщини характеризуються високою флористичною різноманітністю та сприяють збереженню гідрологічного балансу. Заказники місцевого значення (гідрологічні, лісові, орнітологічні, ботанічні) виконують функції збереження окремих складових екосистем. Пам'ятки природи охороняють унікальні насадження, старовікові дерева, природні джерела з болотистими луками. Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва («П'ятигірський», «Томилівський», «Дубовий гай», «Ставищанський», «Чагари») виконують екологічні, естетичні, рекреаційні та культурні функції. На основі проведених досліджень визначено ключові напрями розвитку природно-заповідного фонду регіону: створення нових об'єктів різних категорій; формування екологічної мережі регіону; проведення комплексної інвентаризації об'єктів ПЗФ із залученням науковців; цілеспрямоване виявлення перспективних для заповідання територій тощо.

Ключові слова: природно-заповідний фонд (ПЗФ), території та об'єкти ПЗФ, біорізноманіття, категорії природно-заповідного фонду, природоохоронні території, м. Біла Церква, Білоцерківський район.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття є одним із пріоритетних завдань екологічної політики України. Природно-заповідний фонд (ПЗФ) України включає території і об'єкти, які мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та освітню цінність. Його створення і функціонування спрямоване на збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, генетичного фонду живої природи, типових і унікальних природних комплексів нашої держави [7, 11, 13, 26].

Відповідно до законодавства, ПЗФ України поділяється на території загальнодержавного та місцевого значення. ПЗФ поділяється на 11 категорій, які об'єднуються у дві групи. Перша група об'єднує природні території та об'єкти – біосферні заповідники, природні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заповідні урочища, заказники, пам'ятки природи. До групи штучно створених об'єктів ПЗФ входять наступні категорії: дендропарки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, зоопарки та ботанічні сади [7, 8, 18]. Різні категорії ПЗФ передбачають різні види діяльності та управління, охоронні режими (табл. 1).

Питання формування і розвитку природно-заповідного фонду висвітлено у працях: М.Д. Гродзинського [13, 8, 18], Я.С. Бовта [2], О.В. Василюка [7, 8], В.В. Дідика [16], Р.Б. Дудина [17], Є.І. Іваненка [20] та ін. Аналізу функціонування територій та об'єктів природно-заповідного фонду на території Київської області присвячені праці В. Є. Борейка та ін. [6], Н.С. Бойко [3–5], В.Г. Гребня [28], О.В. Василюка [27], О.М. Гавриленка [9], В.П. Гаврилюка [10]. Більшість наукових праць орієнтовані на дослідження географічного розташування об'єктів природно-заповідного фонду або їх оцінку. Незважаючи на вагомість здійснених досліджень, проблеми розвитку територій та об'єктів природно-заповідного фонду вивчені недостатньо.

До складу природно-заповідного фонду України входять 8246 територій та об'єктів площею 3,98 мільйона гектарів (6,6 % загальної площі країни), однак спостерігається значне коливання цього показника за адміністративними регіонами [15, 20]. Враховуючи велику різноманітність природних умов України, важливого значення набуває питання пропорційності розміщення природоохоронних територій та регіонального підходу до вирішення цього завдання.

Таблиця 1 – Характеристика категорій природно-заповідного фонду України

Категорія об'єкта	Характеристика	Вид управління й охорони
Природні заповідники	Території з найвищим рівнем охорони, де заборонена будь-яка господарська діяльність	Збереження природних екосистем без втручання в природні процеси
Біосферні заповідники	Частина міжнародної мережі UNESCO «Людина і біосфера (МАБ)»	Збереження в природному стані найбільш типових природних комплексів біосфери, екологічний моніторинг стану довкілля
Національні природні парки (НПП)	Великі території, поєднують охорону природи, рекреацію, туризм, освіту	Збереження екосистем, забезпечення рекреації
Регіональні ландшафтні парки (РЛП)	Території з меншим рівнем обмежень, ніж у НПП	Збереження природних і культурних ландшафтів
Заказники	Ділянки, які охороняються з метою збереження певних природних компонентів	Охорона рідкісних видів, біотопів, водойм
Пам'ятки природи	Окремі природні утворення (скелі, джерела, вікові дерева)	Збереження унікальних природних об'єктів
Заповідні урочища	Комплекси природних територій із типовими екосистемами	Охорона природних лісових, лучних, болотних масивів
Ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки	Спеціалізовані науково-дослідні установи	Збереження генофонду рослин і тварин, екопросвіта
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	Історичні та декоративні парки	Збереження культурної спадщини, видатних зразків садово-паркового мистецтва

Джерела: [8, 18].

Згідно із Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» площа земель природно-заповідного фонду має бути збільшена до 15 % від загальної території країни, а площу земель природно-заповідного фонду загальнодержавного значення планується збільшити з 2,24 до 8,85 відсотків від загальної площі території країни [19].

Вирішення цих завдань передбачає як розширення площ наявних територій та об'єктів ПЗФ, так і створення нових, якому має передувати виявлення перспективних для заповідання територій, їх обстеження та підготовка наукових обґрунтувань з включення об'єктів або територій до природно-заповідного фонду України [8, 18].

Білоцерківський район та місто Біла Церква розташовані в центральній частині Київської області, в межах Придніпровської височини, що належить до лісостепової зони України. Територія регіону характеризується значним природним потенціалом, який представлений різноманітними ландшафтами, екосистемами (лісові, водно-болотні, степові ділянки та водні екосистеми як компоненти природних ландшафтів, що характеризуються різними типами ґрунтів, водних ресурсів, видами рослин і тварин, серед яких десятки видів, які потребують охорони, та занесені до Червоної книги України [1, 23]. Це створює передумови для формування багатого біорізноманіття на території району, частина якого охороняється в межах об'єктів природно-заповідного фонду [1, 29].

Актуальність дослідження пов'язана з тим, що для подальшого ефективного розвитку природно-заповідного фонду (ПЗФ) регіону важливо здійснити аналіз територіальних та внутрішньоструктурних показників. Систематизувати дані про сучасний стан заповідних територій регіону, оцінити їх роль у збереженні біорізноманіття та потенціалу для розвитку екологічного туризму, екологічної освіти та наукових досліджень. Особливої значущості набуває аналіз проблем функціонування об'єктів ПЗФ в умовах інтенсивного антропогенного навантаження та динамічних змін довкілля, а також розробка рекомендацій щодо оптимізації мережі природоохоронних територій у контексті формування регіональної екологічної мережі.

Мета дослідження – провести аналіз сучасного стану, структури, функціональних особливостей та екологічної цінності природно-заповідного фонду м. Біла Церква та Білоцерківського району.

Матеріал і методи дослідження. Під час проведення дослідження використано методи: аналізу законодавчих документів органів влади різного рівня, щодо створення, скасування чи зміни меж заповідних об'єктів Київщини; порівняльно-географічний метод – для просторової оцінки розміщення об'єктів; екологічної оцінки – для визначення природної, естетичної та наукової цінності об'єктів, абстрактно-логічний метод – для обґрунтування наукових висновків, аналізу та синтезу інформації; метод статистичної обробки даних – для аналізу кількісних характеристик ПЗФ та їхньої динаміки.

Результати дослідження та обговорення. Природно-заповідний фонд (ПЗФ) Білоцерківського району характеризується розгалуженою мережею об'єктів різних категорій. Станом на 2025 р. у межах м. Біла Церква та Білоцерківського району Київської області функціонує понад 40 об'єктів природно-заповідного фонду різних категорій, загальною площею близько 3061,15 га. До складу фонду входять природні об'єкти трьох категорій: 5 заповідних урочищ (загальна площа 6,93 км²); 16 заказників (загальна площа 16,5 км²); 14 пам'яток природи (загальна площа 2,03 км²). Серед штучних об'єктів ПЗФ регіону наявні дві категорії: дендрологічний парк загальнодержавного значення (загальна площа 4,1 км²); 5 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва (загальна площа 1,07 км²).

Структура природно-заповідного фонду регіону за категоріями і площами представлена в таблиці 2.

Відсоток заповідності Білоцерківщини становить приблизно 0,47 % від загальної адміністративної площі району (651 480 га), оскільки більшість об'єктів ПЗФ – пам'ятки природи та заказники, які мають малі площі. За цим показником регіон має надто низькі позиції, адже відсоток заповідності Київської області становить в середньому 10,42 %, випереджаючи середній показник по країні (який становить менше 7 %) [30].

Із категорій ПЗФ, де встановлений суворий режим заповідності, в природно-заповідному фонді Білоцерківщини наявні заповідні урочища, частка яких становить 22,6 % від площі ПЗФ регіону. На решті територій і об'єктів ПЗФ діє регульований заповідний режим.

Якісний склад природно-заповідного фонду регіону включає 5 категорій природно-заповідних територій, відповідно до класифікації, прийнятої в Україні, і знаходиться на достатньому рівні.

Таблиця 2 – Структура природо-заповідного фонду (оцінка за категоріями і площами) м. Біла Церква та Білоцерківського району

Категорія об'єктів ПЗФ	Кількість	Площа, га	Частка від загальної площі ПЗФ, %	Оцінка екологічної, культурної, естетичної цінності
Заповідні урочища	5	693,0	22,6 %	Висока: збереження вікових дубових і грабових насаджень, лісові та болотні екосистеми
Заказники місцевого значення	19	1652,1	54,0 %	Дуже висока: представлений широкий спектр лісових, гідрологічних, ботанічних, орнітологічних типів
Пам'ятки природи	14	202,65	6,6 %	Середня: переважають окремі вікові дерева, геологічні утворення, джерела
Дендрологічні парки	1	406,0	13,3 %	Дуже висока: парк «Олександрія» має міжнародне науково-естетичне значення
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	5	107,4	3,5 %	Висока: культурно-ландшафтна спадщина XVIII–XIX ст.
Разом	44	3061,15	100 %	—

До об'єктів загальнодержавного значення належать – Ботанічна пам'ятка природи «Круглик» та Державний дендрологічний парк «Олександрія» НАНУ, це 13,7 % від загальної площі ПЗФ Білоцерківщини. Значна частина цієї площі припадає на території і об'єкти місцевого значення, яких налічується 42 (табл. 3).

За площею переважають заказники місцевого значення та заповідні урочища (76,6 %), що забезпечує збереження ключових біотопів і окремих видів (включаючи ті, що занесені до Червоної книги України).

Заповідні урочища. У Білоцерківському районі функціонує 5 заповідних урочищ площею 693 га. Найбільш цінним є урочище «Турчино» (327 га) з віковими дубами (до 410 років) і «Дідодубом» віком понад 700 років. Урочища «Теліжинецький ліс» та «Малишки» характеризуються високою флористичною різноманітністю та сприяють збереженню гідрологічного балансу.

Заказники місцевого значення. Це найбільш представлена категорія ПЗФ району. 19 заказників загальною площею 1652,1 га виконують функції збереження різних типів екосистем, важливі для збереження біорізноманіття території. Серед них виділяють:

1) гідрологічні заказники: «Бабині лози», «Дулицьке» – підтримують унікальні водноболотні угіддя;

2) лісові: «Володарська дача», «Михайлівська дача», «Улашівська дача» – забезпечують стабільність лісових біогеоценозів;

3) орнітологічні: «Саварка», «Стадницький став» – місця гніздування сірої чаплі (понад 100 пар);

4) ботанічні: «Сухоліський», «Урочище Дубина» – охороняють популяції червонокнижних видів: підсніжник, рябчик шаховий, ведмежа цибуля.

Пам'ятки природи. Налічують 14 об'єктів загальною площею 202,65 га. Особливу наукову та естетичну цінність мають вікові дерева: «Дідодуб», «Дуб Семена Палія», «Дуб Володар», «Липа кохання». Гідрологічна пам'ятка «Кошівські джерела» охороняє унікальні природні джерела з болотистими луками [9, 28].

Державний дендрологічний парк «Олександрія» НАН України. Площа 406 га. Один з найстаріших і найвідоміших парків України (заснований у 1788 р.). Має величезну наукову, історичну та рекреаційну цінність. Генетичний фонд деревних і трав'яних рослин дендропарку «Олександрія» є Національним надбанням України (з 2002 р.) та нараховує понад 3000 таксонів [3–4, 14, 25]. В дендрологічному парку зростає понад 500 видів деревних інтродукованих дерев та кущів з Північної Америки, Приамур'я, Китаю, Японії та Європи, які мають велике значення для проведення інтродукційних досліджень у регіоні.

Таблиця 3 – Території та об'єкти природно-заповідного фонду м. Біла Церква та Білоцерківського району Київської області

№ п/п	Назва природо-охоронної території, об'єкта	Статус (загальнодержавного або місцевого значення)	Дата створення	Розташування	Загальна площа/Площа території під суворого заповідністю, га	Об'єкт охорони, значення
1	2	3	4	5	6	7
Заповідні урочища						
1	«Малишки»	Місцевого значення	17.06.2010 р.	Биково-Гребельська селищна рада, Білоцерківський р-н	142,0/142,0	Неглибокий розгалужений яр, схили якого вкриті насадженнями дуба та ясеня на штучного походження
2	«Ревуха»	Місцевого значення	19.09.1968 р.	Розкішнянська селищна рада, Ставищенський р-н	56,2/56,2	Високопродуктивні дубові насадження насінневого походження віком близько 120 років
3	«Теліжинський ліс»	Місцевого значення	10.03.1994 р.	Тетіївська міська громада, Тетіївський р-н	177,0/177,0	Система боліт, вкрита дубово-грабовим лісом, сприятливі умови для збереження багатогі флори та фауни регіону
4	«Гурчино»	Місцевого значення	05.10.2000 р.	Медвинська селищна рада, ДП «Богуславське лісове господарство»	327,0/327,0	Вікові дерева – дуби, модрина та ялини віком від 110 до 410 років
5	«Чагарі»	Місцевого значення	17.06.2010 р.	Антонівська селищна рада, Сквирський р-н	47,0/47,0	Природний комплекс, що включає лісові насадження та різноманітну флору і фауну, характерні для цієї місцевості
Заказники						
6	Гідрологічний заказник «Бабині лози»	Місцевого значення	03.10.1994 р.	Стадницька селищна рада, Тетіївський р-н	20,0/0	Типовий водно-болотний ландшафт в заплаві р. Гнилий Тікич
7	Лісовий заказник «Бупівський»	Місцевого значення	01.12.1987 р.	с. Бушеве, Білоцерківський р-н	148,0/0	Цінні насадження сосни, дуба та модрина
8	Лісовий заказник «Володарська дача»	Місцевого значення	10.03.1994 р.	Володарська селищна рада, Білоцерківський р-н	213,0/0	Збереження 90-річних насаджень дуба звичайного на рівнинних ділянках
9	Гідрологічний заказник «Дулицьке»	Місцевого значення	21.06.2012 р.	Білоцерківський р-н	71,6/0	Збереження біорізноманіття на заболочених луках та вологих лісах вздовж р. Рославиці
10	Іхтіологічний заказник «Косівський»	Місцевого значення	27.03.2014 р.	Володарська селищна громада, Білоцерківський р-н	42,0	Охорона іхтіофауни р. Рось
11	Ландшафтний заказник «Лебединий»	Місцевого значення	24.11.2011 р.	Тетіївська міська рада	108,8	Унікальні водно-болотні екосистеми та рідкісні види флори і фауни

Продовження табл. 3

1	2	3	4	5	6	7
12	Ботанічний заказник «Лобачівський ліс»	Місцевого значення	10.03.1994 р.	Лобачівська селищна рада, Білоцерківський р-н	82,0	Охорона дубового лісу, рідкісних рослин
13	Лісовий заказник «Михайлівська дача»	Місцевого значення	10.03.1994 р.	Логвинська селищна рада, Білоцерківський р-н	209,0	Лісові культури дуба та сосни віком 70-120 років у заплаві р. Рось
14	Ландшафтний заказник «Попів хутір»	Місцевого значення	10.03.1994 р.	Білоцерківський р-н	80,0	Схили балок, заліснених грабовим лісом, трав'янистих червонокнижних рослин
15	Лісовий заказник «Пустоварівка»	Місцевого значення	10.03.1994 р.	Сквирський р-н	198,0	Дубово-липові та ясеневі-липові лісові культури
16	Орнітологічний заказник «Саварка»	Місцевого значення	12.01.1987 р.	Рокитнянський р-н	89,0	Унікальні місця гніздування чаплі сірої
17	Орнітологічний заказник «Стадницький став»	Місцевого значення	10.03.1994 р.	Стадницька селищна рада, Тетіївський р-н	71,6	Охорона важливих місць для гніздування водоплавних птахів
18	Ботанічний заказник «Стрижавський ліс»	Місцевого значення	10.03.1994 р.	Ставищенський р-н	248,0	Молоді лісові насадження, які створюють сприятливі умови для розвитку різних видів рослин і тварин
19	Ботанічний заказник «Сухоліський»	Місцевого значення	17.06.2010 р.	Сухоліське лісництво ДП «Білоцерківське лісове господарство», Рокитнянський р-н	15,1	Популяція червонокнижного виду <i>Fritillaria ruthenica</i> (рябчика шахового)
20	Лісовий заказник «Улашівська дача»	Місцевого значення	05.03.2002 р.	Таращанський р-н	133,0	Лісові культури дуба та сосни віком 70–120 років у заплаві р. Рось
21	Ботанічний заказник «Урочище Дубина»	Місцевого значення	26.11.1991 р.	Ставищенський р-н	29,0	Популяції рідкісних червонокнижних видів рослин: <i>Galanthus nivalis</i> (піденіжника звичайного), <i>Allium ursinum</i> (цибулі ведмежої)
22	Ландшафтний заказник «Урочище Кременз»	Місцевого значення	23.07.2009 р.	Тетіївська міська рада	72,0	Різноманітні природні ландшафти, включно лісові масиви та відкриті ділянки, що сприяє розвитку різних видів флори та фауни
23	Ландшафтний заказник «Урочище Мазепинці»	Місцевого значення	23.07.2009 р.	Тетіївська міська рада, Білоцерківський р-н	15,0	Лісові масиви з насадженнями дуба та граба (45–80 років)

Продовження табл. 3

1	2	3	4	5	6	7
24	Лісовий заказник «Уютне»	Місцевого значення	10.03.1994 р.	Шаліївська селищна рада, Сквирський р-н	59,0	Насадження листяного лісу із домінуванням у деревостані ясена, що є рідкісним для області
Пам'ятки природи						
25	Ботанічна пам'ятка «Круглик»	Загальнодержавного значення	20.08.1996 р.	м. Тетіїв	14,0	Еталонна ділянка флористично багатих листяних лісів (дубово-соснові формації), червонокнижні види: сон чорночичий, підсніжник звичайний
26	Ботанічна пам'ятка «Високопродуктивні соснові насадження»	Місцевого значення	19.08.1968 р.	Володарське лісництво ДП «Білоцерківське лісове господарство», Білоцерківський р-н	7,3	Високопродуктивні соснові насадження, які є прикладом стійких лісових екосистем
27	Ботанічна пам'ятка «Государ Великой Галичини»	Місцевого значення	22.06.2017 р.	Державний дендрологічний парк «Олександрія» НАНУ, м. Біла Церква	0,01	Дерево дуба черешчатого (<i>Quercus robur</i>), яке розташоване на Великій Галичині дендропарку, має значну природну та естетичну цінність
28	Ботанічна пам'ятка «Гінкго дволопатеве»	Місцевого значення	10.03.1994 р.	м. Сквир	0,02	Рідкісний екземпляр дерева гінкго дволопатевого (<i>Ginkgo biloba</i>)
29	Ботанічна пам'ятка «Дуб Володар»	Місцевого значення	03.02.2011 р.	Володарська селищна громада, Білоцерківський р-н	0,02	Вікове дерево дуба черешчатого
30	Ботанічна пам'ятка «Дуб Семена Палія»	Місцевого значення	22.06.2017 р.	Державний дендрологічний парк «Олександрія» НАН, м. Біла Церква	0,01	Старовинне дерево дуба черешчатого, розташоване поблизу р. Рось та пам'ятника Семену Палію
31	Ботанічна пам'ятка «Дідодуб»	Місцевого значення	22.06.2017 р.	Білоцерківський р-н	0,01	Вікове дерево дуба черешчатого (<i>Quercus robur</i>), якому близько 700 років, має значну природну та історичну цінність
32	Гідрологічна пам'ятка «Кошівські джерела»	Місцевого значення	17.06.2010 р.	Кошівська сільська рада, Тетіївський р-н	178,9	Балка з численними природними джерелами, що формують локальний гідрологічний режим
33	Ботанічна пам'ятка «Липа коханья»	Місцевого значення	23.12.2016 р.	с. Рогізна, Сквирський р-н	0,02	Дерево липи віком 300 років. За легендою, її посадила дівчина в пам'ять про козака, якого кохала, вважається оберегом села
34	Ботанічна пам'ятка «Медвин дуб»	Місцевого значення	21.10.2010 р.	с. Медвин, Білоцерківський р-н	0,02	Вважається найстарішим деревом дуба Київської області

Продовження табл. 3

1	2	3	4	5	6	7
35	Комплексна пам'ятка «Мохове»	Місцевого значення	28.02.1972 р.	Лук'янівська селищна рада, Тарашанський р-н	0,3	Збереження цінних природних комплексів та підтримки біорізноманіття регіону
36	Ботанічна пам'ятка «Северинівський дуб»	Місцевого значення	25.07.2019 р.	с. Северинівка, Тарашанський р-н	0,02	Збереження вікового дуба, який має значну природну та естетичну цінність
37	Ботанічна пам'ятка «Тюльпанові дерева»	Місцевого значення	05.10.2000 р.	м. Сквиря	0,02	Збереження рідкісного виду <i>Liriodendron tulipifera</i> (ліріодендрон тюльпановий)
38	Геологічна пам'ятка «Щербакі»	Місцевого значення	29.10.1979 р.	с. Щербакі, Білоцерківський р-н	2,0	Виходи рідкісних гірських порід віком приблизно 1,57 млрд років
Дендрологічні парки						
39	Державний дендрологічний парк «Олександрія» НАНУ	Загальнодержавного значення	22.07.1983 р.	м. Біла Церква	406,0	Один із найстаріших парків України, заснований у 1788 р. Є зразком пейзажного садово-паркового мистецтва кінця XVIII – початку XIX ст.
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва						
40	«Дубовий гай»	Місцевого значення	23.07.2009 р.	м. Тетіїв	29,8	Збереження цінних лісових дубових насаджень, які мають важливе екологічне та естетичне значення
41	«П'ятигірський»	Місцевого значення	18.12.1984 р.	с. П'ятигори, Білоцерківський р-н	29,8	Збереження цінних насаджень та ландшафтів штучного походження з віковими деревами сосни кримської, дуба червоного
42	«Ставищанський»	Місцевого значення	28.02.1972 р.	смт. Ставище,	11,1	Зразок паркової ландшафтної архітектури XVIII ст., де зростають цінні вікові дуби та липи
43	«Томилівський»	Місцевого значення	28.02.1972 р.	Шкарівська сільська рада, Білоцерківський р-н	2,8	Створено з метою збереження цінних насаджень, де зростає 330 видів деревних і чагарникових порід, які не трапляються в навколишніх лісах. Має наукову та естетичну цінність
44	«Чагари»	Місцевого значення	23.07.2009 р.	м. Тетіїв	33,9	Збереження цінних лісових насаджень дуба звичайного

Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва. До них належать «П'ятигірський», «Томилівський», «Дубовий гай», «Ставищанський», «Чагари». Ці парки виконують екологічні, рекреаційні та культурні функції, мають естетичне значення для ландшафтного обличчя району [5, 22, 24].

Біотичні компоненти та біорізноманіття природно-заповідного фонду території Білоцерківщини представлені:

1) лісовими масивами – дубові, дубово-грабові і соснові насадження (вікові дерева, рефугії для лісової фауни). Важливі осередки: «Турчино», «Теліжинецький ліс», «Михайлівська дача», «Стрижавський ліс»;

2) водно-болотними та гідрологічними комплексами – «Бабині лози», «Дулицьке», «Лебединий», «Стадницький став» – забезпечують середовище для водно-болотних рослин та колоній птахів;

3) луками, балками та урочищами – «Малишки», «Кремез», «Мазепинці» заповідуються як місця зростання ендемічних та рідкісних рослин (ефемероїди);

4) культурно-ландшафтними парками – «Олександрія», парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва важливі для збереження дендрофлори, генофонду екзотичних та рідкісних деревних видів;

5) рослинами Червоної книги України – рябчик шаховий, підсніжник звичайний, цибуля ведмежа. У заказниках «Саварка» та «Стадницький став» охороняються колонії сірої чаплі;

6) екологічна оцінка природно-заповідного фонду Білоцерківщини репрезентує широкий спектр природних і культурно-історичних ландшафтів (ліси, водно-болотні комплекси, реліктові дерева, державний дендрологічний парк «Олександрія» НАН України).

Просторовий розподіл об'єктів природно-заповідного фонду територією району дослідження є нерівномірним. Найбільша їх концентрація спостерігається у північній та західній частинах району, де зосереджені значні лісові масиви та долина річки Рось. Південна частина району характеризується меншою кількістю природоохоронних територій, що пов'язано з високим рівнем сільськогосподарського освоєння. У структурі міста Біла Церква зарезервовані території виконують функції охорони природи, збереження історико-культурної спадщини, розвитку рекреаційної діяльності – це Державний дендрологічний парк «Олександрія» НАНУ та ботанічні пам'ятки місцевого значення «Государ Великої Галявини», «Дуб Семена Палія».

Динаміка розвитку природно-заповідного фонду Білоцерківського району демонструє позитивні процеси зі зростання кількості та площі заповідних територій. За період незалежності було створено переважну більшість об'єктів ПЗФ у регіоні – 36. Проте за останні 10 років створено лише 5 об'єктів місцевого значення однієї категорії – ботанічні пам'ятки природи «Государ Великої Галявини», «Липа кохання», «Дуб Семена Палія», «Дідодуб», «Северинівський дуб», площа ПЗФ збільшилася незначно – на 0,05 га. За цей період не було створено жодного об'єкта таких категорій як заповідні урочища, заказники.

Аналіз сучасного стану об'єктів природно-заповідного фонду району дав змогу виявити низку проблем, що ускладнюють їх ефективне функціонування та негативно впливають на збереження унікальних екосистем та біорізноманіття регіону:

1. *Низький рівень заповідності* (0,47 % території району) є недостатнім для повного забезпечення екологічної стійкості – необхідно розроблення і впровадження стратегії розширення територій і об'єктів ПЗФ. Слід зауважити, що в регіоні здебільшого надають перевагу створенню об'єктів місцевого значення, ніж загальнодержавного.

2. *Недостатня репрезентативність мережі ПЗФ.* Наявні об'єкти не забезпечують повного охоплення всіх типів природних екосистем регіону. Недостатньо представлені степові, лучні та водно-болотні угіддя, що потребує розширення мережі ПЗФ.

3. *Фрагментація природоохоронних територій.* Більшість об'єктів ПЗФ (особливо пам'ятки природи та малі за площею заказники) є ізольованими, що знижує їх екологічну стійкість до антропогенного тиску та ефективність збереження біорізноманіття.

4. *Антропогенний тиск.* Значна частина об'єктів ПЗФ зазнає негативного впливу господарської діяльності: забруднення, витоптування, незаконні рубки, браконьєрство, несанкціоноване збирання рослин та грибів.

5. *Нерегульоване рекреаційне навантаження.* Найпопулярніші об'єкти ПЗФ (дендропарк "Олександрія", заказники в долині р. Рось) страждають від надмірного та нерегульованого потоку відвідувачів, що призводить до певної деградації природних комплексів.

6. *Недостатнє фінансування.* Більшість об'єктів ПЗФ місцевого значення не мають стабільного фінансування, що обмежує можливість для проведення природоохоронних

заходів, наукових досліджень та розвитку інфраструктури.

7. *Проблеми землекористування.* Не всі об'єкти ПЗФ мають встановлені в природі межі та винесені в природу охоронні знаки, що ускладнює їх охорону та створює передумови для порушень режиму.

8. *Інвазії чужорідних видів.* На території багатьох об'єктів ПЗФ спостерігається експансія інвазійних видів рослин (клен ясенелистий, робінія псевдоакація, борщівник Сосновського, амброзія полинолиста та ін.), що становить загрозу для збереження аборигенної флори.

9. *Зміни гідрологічного режиму.* Осушення, зарегулювання стоку, забруднення водою негативно впливають на стан водно-болотних об'єктів ПЗФ, особливо в долині річки Рось.

10. *Низький рівень екологічної свідомості населення.* Недостатнє розуміння цінності об'єктів ПЗФ серед місцевого населення призводить до порушень природоохоронного режиму.

11. *Недостатня інтеграція у туристичну інфраструктуру регіону.* Потенціал більшості об'єктів ПЗФ для розвитку екологічного туризму та екологічної освіти використовується не повною мірою.

Перспективи розвитку природно-заповідного фонду м. Біла Церква та Білоцерківського району мають здійснюватися за такими стратегічними напрямками:

1. *Взаємодія громадськості, науковців та місцевих органів влади,* яка базується на розумінні екологічної, економічної та соціальної ролі природно-заповідного фонду та його впливу на розвиток району. Спільне вирішення законодавчих, організаційних, економічних та інших проблем, які впливають на процедуру створення та розширення об'єктів природно-заповідного фонду, значно покращить динаміку їх розвитку.

2. *Розширення мережі ПЗФ* завдяки створенню нових об'єктів різних категорій: створення регіонального ландшафтного парку "Надросся" в долині річки Рось для комплексної охорони заплавної екосистем; створення ботанічних заказників для охорони залишків степової рослинності на схилах річкових долин; розширення мережі гідрологічних заказників для охорони малих річок та боліт; надання статусу заповідних урочищ цінним лісовим масивам, що не мають природоохоронного статусу.

3. *Формування екологічної мережі регіону* із включенням об'єктів ПЗФ як ключових територій та створенням екологічних коридо-

рів для забезпечення просторової зв'язності природних комплексів. Основу екологічної мережі мають становити: екологічний коридор вздовж долини річки Рось; кам'янський екологічний коридор вздовж річки Кам'янка; лісові екологічні коридори, що з'єднують лісові масиви регіону.

4. *Удосконалення системи управління об'єктами ПЗФ:* створення спеціальних адміністрацій для найцінніших об'єктів ПЗФ; залучення громадських організацій та місцевих громад до управління об'єктами ПЗФ; впровадження сучасних технологій моніторингу та охорони природоохоронних територій.

5. *Розвиток наукових досліджень* на базі об'єктів ПЗФ: проведення комплексної інвентаризації біорізноманіття із залученням науковців; організація моніторингу стану природних комплексів та окремих видів насаджень; цілеспрямоване виявлення перспективних для заповідання територій; вивчення впливу кліматичних змін на екосистеми регіону; дослідження ефективності природоохоронних заходів.

6. *Розвиток екологічного туризму та екологічної освіти:* створення мережі екологічних стежин та маршрутів; створення еколого-освітніх центрів, пропагування дбайливого ставлення до ПЗФ, роз'яснювальна робота у ЗМІ та соціальних мережах обласного і районного рівня.

Висновки. Природно-заповідний фонд Білоцерківського району має значну природну, наукову й культурну цінність та виконує важливі екологічні функції. На території району охороняються як природні, так і культурно-історичні комплекси. Найбільшу частку займають заказники місцевого значення (понад 54 % загальної площі ПЗФ). Серед найбільш цінних об'єктів: заповідне урочище «Турчино» з віковими дубами віком понад 400 років, гідрологічний заказник «Бабині лози», ботанічні пам'ятки природи «Дідодуб» і «Дуб Семена Палія», а також дендропарк «Олександрія». Рівень заповідності території становить 0,47 %, що потребує значного розширення до середніх показників Київської області (10,42 %). Для вирішення проблеми необхідно розроблення і впровадження стратегії розширення територій і об'єктів ПЗФ Білоцерківського району з цілеспрямованим виявленням перспективних для заповідання територій. Доцільним є створення екологічного моніторингового центру, розробка програм з екологічного туризму та залучення громадськості до охорони природи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Білоцерківська міська рада. Паспорт природно-заповідних територій м. Біла Церква. URL: <https://bc-rada.gov.ua>
2. Бовт Я.С., Стрянець Г.В. Історія заповідної справи та природничих досліджень на Розточчі. Науковий вісник НЛТУ України. 2010. Вип. 20.16. С. 7–12.
3. Бойко Н.С. Державний дендрологічний парк «Олександрія» НАН України: відновлення, становлення, розвиток. Збереження різноманіття рослинного світу у ботсадах та дендропарках: традиції, сучасність, перспективи: матеріали міжнародної наукової конференції до 230-річчя дендропарку «Олександрія» НАН України. Біла Церква: ТОВ «Білоцерківдрук», 2018. С. 3–13.
4. Пам'ятки природи державного дендрологічного парку «Олександрія» НАН України: Палієва гора / Н. Бойко та ін. Дністерські читання: матеріали міжнар. конф. Дністровського регіонального ландшафтного парку. Одеса: Олді+, 2024. С. 189–194.
5. Бойко Н.С., Дойко Н.М., Гандовська Л.В. Рекреаційний потенціал державного дендрологічного парку «Олександрія» НАН України у період військового стану в Україні. Еколого-освітня та рекреаційна діяльність у межах природних територій у період воєнного стану: можливості, ризики та безпеки: мат. всеукр. онлайн семінару. Чернігів, 2022. С. 53–57.
6. Борейко В.Є., Мельник В.І., Грищенко В.М., Листопад О.Г. Гордість заповідної Київщини. Охорона дикої природи. Вип.4. Київ: КЕКЦ, 1997. 127 с.
7. Василюк О. Функціональна класифікації територій природно-заповідного фонду України: історія формування та міжнародний аспект. GEO&BIO. 2019. Т. 18. С. 3–20. DOI: 10.15407/gb1803
8. Виявлення територій, придатних для оголошення об'єктами природно-заповідного фонду. Інструктивні та методичні матеріали / О. Василюк та ін.; за заг. ред. О. Кравченко. Львів: Видавництво «Компанія “Манускрипт”», 2018. 136 с.
9. Гавриленко І.П., Руденко В.П. Природно-заповідний фонд Київщини: еколого-географічний аналіз. Київ: Либідь, 2022. 212 с.
10. Гаврилюк О.М. Екологічна оцінка сучасного стану природоохоронних територій Київської області. Вісник екології та природокористування. 2023. № 2(38). С. 45–52.
11. Гетьман В.І. Ландшафтна репрезентативність природно-заповідного фонду України. Екологічні науки: науково-практичний журнал. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2021. № 7(34). С. 71–80.
12. Гетьман В.І. Еколого-економічна (рекреаційна) діяльність установ природно-заповідного фонду. Екологічний вісник. 2006. № 6. С. 3–6.
13. Гродзинський М.Д., Шищенко П.Г. Збереження та відтворення ландшафтної різноманітності в контексті сталого розвитку. Заповідна справа в Україні. 1998. Т.4. Вип. 1. С. 3–7.
14. Дендропарк «Олександрія»: історія, флора, охорона / уклад. І.Г. Кузнецова. Біла Церква: Друкарня БНАУ, 2020. 95 с.
15. Державна служба заповідної справи. Природно-заповідний фонд України: стан та перспективи розвитку. Київ: Міндовкілля, 2023. 120 с.
16. Дідик В.В. Роль природоохоронних об'єктів у розвитку міських територій. Науковий вісник НЛТУ. 2003. Вип. 13.5. С. 89–92.
17. Дудин Р.Б. Проблеми охорони пам'яток садово-паркового мистецтва державного і місцевого значення. Науковий вісник УкрДЛТУ. Львів, 2004. Вип. 14.8. С. 342–345.
18. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 червня 1992 р. № 2456-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 34. 502 с.
19. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2019. № 16. 70 с.
20. Іваненко Є.І. Аналіз розміщення природно-заповідного фонду України: підхід, стан, проблеми. Український географічний журнал. 2013. № 3. С. 64–69.
21. Іваненко Є. І. Методичні підходи до визначення меж перспективних заповідних об'єктів (на прикладі ділянок степової зони). Український географічний журнал. 2014. № 4.
22. Садово-паркові ландшафти як об'єкти рекреації і туризму. Природа Західного Полісся і прилеглих територій: зб. наук. праць Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки / Ф.В. Зузук та ін. Луцьк, 2012. № 9. С. 124–128.
23. Лісова типологія та екологічна характеристика Білоцерківського району / за ред. О.А. Баранової. Біла Церква: БНАУ, 2021. 130 с.
24. Масальський В.П., Олешко О.Г. Значення дендропарку «Олександрія» в структурі м. Біла Церква. Матеріали міжнародної наукової конференції «Збереження різноманітності рослинного світу у ботсадах та дендропарках: традиції, сучасність, перспективи». Біла Церква, 2018. С. 272–278.
25. Державний дендрологічний парк «Олександрія» НАН України: офіційний сайт. URL: <https://npp-aleksandriya.in.ua>.
26. Офіційний сайт Природно-заповідного фонду Міністерства захисту довкілля і природних ресурсів України. URL: <https://wownature.in.ua>
27. Природно-заповідний фонд Київської області / О. Василюк та ін. Київ: НЕЦУ, 2012. 338 с.
28. Природно-заповідний фонд Київської області. Каталог територій та об'єктів ПЗФ / за ред. В.Г. Гребінь, Н.О. Борисенко. Київ: УкрНДІЕП, 2021. 248 с.
29. Рішення Київської обласної ради про створення територій природно-заповідного фонду (1995–2023 рр.). Архів управління екології та природних ресурсів Київської ОДА.
30. Стратегія розвитку Білоцерківського району до 2030 року. Біла Церква: РДА, 2022. 67 с.

31. Удовенко І.О., Мамчур В.В., Сержантова Ю.Ю. Об'єкти природно-заповідного фонду: аналіз наслідків українсько-російської війни. Український журнал природничих наук. 2023. № 5. С. 126–140. DOI: 10.32782/naturaljournal.5.2023.14

REFERENCES

1. Bilotserkivska miska rada. Pasport pryrodno-zapovidnykh terytorii m. Bila Tserkva. [Bila Tserkva City Council. Passport of nature reserve areas of Bila Tserkva]. 2024. Available at: <https://bc-rada.gov.ua>

2. Bovt, Ya.S., Stryamets, H.V. (2010). Istoriia zapovidnoi spravy ta pryrodnych dokladzhen' na Roztocchi [History of nature conservation and scientific research in Roztochchia]. Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy [Scientific Bulletin of the National Forestry University of Ukraine]. Issue 20.16, pp. 7–12.

3. Boiko, N.S. (2018). Derzhavnyi dendrolohichnyi park "Oleksandriia" NAN Ukrainy: vidnovlennia, stanovlennia, rozvytok: materiali mizhnarodnoi' naukovopraktychnoi' konferencii' «Zberezhennia riznomanittia roslynnoho svitu u botsadakh ta dendroparkakh: tradytsii, suchasnist', perspektyvy» [State Dendrological Park "Oleksandriia" of the NAS of Ukraine: restoration, formation, development: proceedings of the international scientific and practical conference "Preserving plant diversity in botanical gardens and arboreturns: traditions, present day, prospects"]. Bila Tserkva, TOV "Bilotserkivdruk", pp. 3–13.

4. Boiko, N.S., Doiko, N., Drahan, N., Mor Datenko, I., Katrevych, M. (2024). Pamiatky pryrody derzhavnogo dendrolohichnoho parku «Oleksandriia» NAN Ukrainy: Paliieva hora [Natural monuments of the State Dendrological Park "Olexandria" of the NAS of Ukraine: Paliev Mountain]. Dnistyrs'ki chytannja: materiali mizhnar. konf. Dnistrovs'kogo regional'nogo landshaftnoho parku [Dniester Readings: Proceedings of the International Conference of the Dniester Regional Landscape Park]. Odesa, Oldie+, pp. 189–194.

5. Boyko, N.S., Doyko, N.M., Gandovska, L.V. (2022). Rekreatsiinyi potentsial derzhavnogo dendrolohichnoho parku «Oleksandriia» NAN Ukrainy u period viiskovoho stanu v Ukraini [Recreational potential of the State Dendrological Park "Olexandria" of the NAS of Ukraine during the period of martial law in Ukraine]. Ekologo-osvitnja ta rekreacijna dijal'nist' u mezhah pryrodnyh terytorij u period vojenogo stanu: mozhlyvosti, ryzyky ta bezpeky: mat. vseukr. onlajn seminaru [Environmental, educational and recreational activities within natural territories during martial law: opportunities, risks and safety: materials of the Ukrainian online seminar]. Chernihiv, pp. 53–57.

6. Boreiko, V.Ye., Melnyk, V.I., Hryshchenko, V.M., Lystopad, O.H. (1997). Hordist zapovidnoi Kyivshchyny [Pride of the protected Kyiv region]. Okhorona dykoi pryrody [Wildlife protection]. Kyiv, KEKTC, Vol. 4, 127 p.

7. Vasyliuk, O. (2019). Funktsionalna klasyfikatsii terytorii pryrodno-zapovidnoho fondu

Ukrainy: istoriia formuvannia ta mizhnarodnyi aspekt [Functional classification of territories of the nature reserve fund of Ukraine: history of formation and international aspect]. GEO&BIO. Vol. 18, pp. 3–20. DOI: 10.15407/gb1803

8. Vasyliuk, O., Norenko, K., Polianska, K., Shutiak, S., Shyriaieva, D. (2018). Vyjavlennia terytorii, prydatnykh dlia oholoshennia ob'ektamy pryrodno-zapovidnoho fondu: instruktyvni ta metodychni materialy [Identification of areas suitable for designation as protected areas: instructional and methodological materials]. Lviv, Company "Manuskrypt", 136 p.

9. Havrylenko, I.P., Rudenko, V.P. (2022). Pryrodno-zapovidnyi fond Kyivs'koi oblasti: ekologo-heohrafichnyi analiz [Nature reserve fund of Kyiv region: ecological and geographical analysis]. Kyiv, Lybid, 212 p.

10. Havryliuk, O.M. (2023). Ekolohichna otsinka suchasnoho stanu pryrodno-okhoronnykh terytorii Kyivs'koi oblasti [Ecological assessment of current state of protected areas in Kyiv region]. Visnyk ekologii ta pryrodokorystuvannia [Bulletin of Ecology and Environmental Management]. no. 2(38), pp. 45–52.

11. Hetman, V.I. (2021). Landshaftna reprezentatyvnist pryrodno-zapovidnoho fondu Ukrainy [Landscape representativeness of the nature reserve fund of Ukraine]. Ekologichni nauky: naukovopraktychnyj zhurnal [Ecological sciences: scientific and practical journal]. Kyiv, Helvetica Publishing House, no. 7(34), pp. 71–80.

12. Hetman, V.I. (2006) Ekoloho-ekonomichna (rekreatsiina) diialnist ustanov pryrodno-zapovidnoho fondu [Ecological and economic (recreational) activities of nature reserve fund institutions]. Ekologichnyj visnyk [Environmental Bulletin]. no. 6, pp. 3–6.

13. Hrodzynskyi, M.D., Shyshchenko, P.H. (1998) Zberezhennia ta vidtvorennia landshaftnoho riznomanittia v konteksti staloho rozvytku [Preservation and reproduction of landscape diversity in the context of sustainable development]. Zapovidna sprava v Ukraini [Nature conservation in Ukraine]. Vol. 4, no. 1, pp. 3–7.

14. Kuznetsova, I.H. (2020). Dendropark "Oleksandriia": istoriia, flora, okhorona [Dendropark "Oleksandriia": history, flora, conservation]. Bila Tserkva, BNAU Printing House, 95 p.

15. Derzhavna sluzhba zapovidnoi spravy [State Service for Conservation Affairs]. Pryrodno-zapovidnyi fond Ukrainy: stan ta perspektyvy rozvytku [Nature reserve fund of Ukraine: state and development prospects]. Kyiv, Mindovkillia, 2023, 120 p.

16. Didyk, V.V. (2003). Rol pryrodookhoronnykh ob'ektiv u rozvytku miskyykh terytorii [The role of nature conservation sites in the development of urban areas]. Scientific Bulletin of NLTU [Scientific Bulletin of UNFU]. Vol. 13.5, pp. 89–92.

17. Dudyn, R.B. (2004). Problemy okhorony pam'iatok sadovo-parkovoho mystetstva derzhavnogo i mistsevoho znachennia [Problems of protection of garden-park monuments of national and local importance]. Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy [Scientific Bulletin of the National Forestry University of Ukraine]. no. 14.8, pp. 342–345.

18. Pro pryrodno-zapovidnyi fond Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16 chervnia 1992 r. № 2456-XII [On the Nature Reserve Fund of Ukraine: Law of Ukraine of June 16, 1992 No. 2456-XII]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [Information from the Supreme Council of Ukraine]. 1992, no. 34, 502 p.
19. Pro Osnovni zasady (strategiju) derzhavnoi' ekologichnoi' polityky Ukrainy na period do 2030 roku: Zakon Ukrainy [On the Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine for the Period Until 2030: Law of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoi' Rady [Information from the Verkhovna Rada]. 2019, no. 16, 70 p.
20. Ivanenko, Ye.I. (2013). Analiz rozmishchennia pryrodno-zapovidnoho fondu Ukrainy: pidkhd, stan, problemy [Analysis of the distribution of the nature reserve fund of Ukraine: approach, state, problems]. Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal [Ukrainian Geographical Journal]. no. 3, pp. 64–69.
21. Ivanenko, Ye.I. (2014). Metodychni pidkhydy do vyznachennia mezh perspektyvnykh zapovidnykh ob'ektiv (na prykladi dialianok stepovoi zony) [Methodological approaches to defining boundaries of prospective protected areas (on the example of the steppe zone)]. Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal [Ukrainian Geographical Journal]. no. 4.
22. Kravtsova, I.V. (2012). Sadovo-parkovi landshafty yak ob'ekty rekreatsii i turyzmu [Park landscapes as objects of recreation and tourism]. Pryroda Zakhidnoho Polissia i prylehlykh terytorii: zbirnyk naukovykh prats Volynskoho natsionalnoho universytetu im. Lesi Ukrainky [Nature of Western Polissya and adjacent territories: collection of scientific works Volyn National University named after Lesya Ukrainka]. no. 9, pp. 124–128.
23. Baranova, O.A. (2021). Lisova typolohiia ta ekolohichna kharakterystyka Bilotserkivskoho raionu [Forest typology and ecological characteristics of Bila Tserkva district]. Bila Tserkva, BNAU, 130 p.
24. Masalskyi, V.P., Oleshko, O.H. (2018). Znachennia dendroparku "Oleksandriia" v strukturii m. Bila Tserkva: materiali mizhnarodnoi' naukovopraktichnoi' konferencii' «Zberezhenntia riznomanitna roslynnoho svitu u botsadakh ta dendroparkakh: tradytsii, suchasnist', perspektyvy» [The importance of the "Oleksandriia" dendropark in the structure of Bila Tserkva city: proceedings of the international scientific and practical conference "Preserving plant diversity in botanical gardens and arboreturns: traditions, present day, prospects"]. Bila Tserkva, pp. 272–278.
25. Derzhavnyi dendrolohichnyi park «Oleksandriia» NAN Ukrainy [State Dendrological Park "Olexandria" of the National Academy of Sciences of Ukraine: official website]. Available at: <https://npp-aleksandriya.in.ua>.
26. Ofitsiinyi sait Pryrodno-zapovidnoho fondu Ministerstva zakhystu dovkillia ta pryrodnykh reursiv Ukrainy [Nature Reserve Fund of Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine]. URL: <https://wownature.in.ua>.
27. Vasylyuk, O., Kostyushyn, V., Norenko, K. (2012). Pryrodno-zapovidnyi fond Kyivskoi oblasti [Nature Reserve Fund of Kyiv Region]. Kyiv, NETSU, 338 p.
28. Hrebin, V.H., Borysenko, N.O. (2021). Pryrodno-zapovidnyi fond Kyivs'koi oblasti: Kataloh terytorii ta ob'ektiv PZF [Nature reserve fund of Kyiv region: Catalogue of protected areas and sites]. Kyiv, UkrNDIEP, 248 p.
29. Rishennia Kyivs'koi oblasnoi rady pro stvorennia terytorii pryrodno-zapovidnoho fondu (1995–2023 rr.) [Decisions of the Kyiv Regional Council on the creation of protected areas (1995–2023)]. Arhiv upravlinnja ekologii' ta pryrodnykh reursiv Kyi'vs'koi' ODA [Archives of the Department of Ecology and Natural Resources of Kyiv Regional State Administration].
30. Stratehiia rozvytku Bilotserkivs'koho raionu do 2030 roku [Development strategy of Bila Tserkva district until 2030]. Bila Tserkva, RDA, 2022, 67 p.
31. Udovenko, I.O., Mamchur, V.V., Serzhan-tova, Yu.Yu. (2023). Ob'ekty pryrodno-zapovidnoho fondu: analiz naslidkiv ukraïnsko-rosiiskoi viiny [Objects of the nature reserve fund: analysis of the consequences of the Ukrainian-Russian war]. Ukrains'kyj zhurnal pryrodnych nauk [Ukrainian Journal of Natural Sciences]. no. 5, pp. 126–140. DOI: 10.32782/naturaljournal.5.2023.14

Analysis of the state of the nature reserve fund of Bila Tserkva district

Krupa N., Oleshko O., Vashchuk Yu.

Protected areas and objects ensure the preservation of biological and landscape diversity, typical and unique natural complexes, and the cultural heritage of our country. For the effective development of the regional ecological network, it is important to analyze the territorial and internal structural indicators of the nature reserve fund and identify the main problems in its functioning. The article presents the results of an analysis of the current state of the nature reserve fund in Bila Tserkva district of Kyiv region and the city of Bila Tserkva. The fund includes natural objects of three categories: 5 protected areas, 16 nature reserves, 14 natural monuments, as well as two categories of artificial objects: a dendrological park and 5 parks that are monuments of landscape architecture. The total area of protected areas in Bila Tserkva district is 3,061.15 hectares (0.47 % of the total administrative area of the region). Objects of national importance include the botanical natural monument "Kruglik" and the state dendrological park "Oleksandriya" of the National Academy of Sciences of Ukraine, one of the oldest parks in Ukraine, which has enormous scientific, historical, and recreational value. A significant part of the protected areas is located on the territories and objects of local importance. In terms of area and structure, nature reserves and protected areas prevail, ensuring the preservation of key biotopes and individual species of plants and animals. The protected areas of Bila Tserkva region are characterized by high floristic diversity and contribute to the preservation of the hydrological balance. Reserves of local importance

(hydrological, forest, ornithological, botanical) perform the function of preserving individual components of ecosystems. Natural monuments protect unique plantings, ancient trees, and natural springs with marshy meadows. The Piatigirsky, Tomylivsky, Dubovy Gai, Stavyshchansky, and Chagary parks, which are monuments of landscape architecture, perform ecological, aesthetic, recreational, and cultural functions. Based on the research conducted, the key directions for the development of the region's nature

reserve fund have been identified: creating new objects of various categories; forming an ecological network of the region; conducting a comprehensive inventory of nature reserve objects with the involvement of scientists; targeted identification of promising areas for conservation etc.

Key words: nature reserve fund (NRF), NRF territories and objects, biodiversity, categories of the nature reserve fund, nature conservation areas, Bila Tserkva, Bila Tserkva district.

Copyright: Крупа Н.М., Олешко О.Г., Ващук Ю.В. © This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

ORCID iD:

Крупа Н.М.

Олешко О.Г.

Ващук Ю.В.

<https://orcid.org/0000-0002-5299-3580>

<https://orcid.org/0000-0001-5263-1347>

<https://orcid.org/0000-0002-1859-5802>